Mobiltelefon az iskolában: áldás vagy átok?

Az MTA II. Osztályához tartozó Filozófiai Tudományos Bizottság, Kommunikáció- és Médiatudományi Osztályközi Állandó Bizottság, Pedagógiai Tudományos Bizottság, valamint Pszichológiai Tudományos Bizottság 2024. okt. 15-ikén tartott jelenléti és online konferenciájának rövidletei

Budapest 2024

http://www.hunfi.hu/ nyiri/Mtel/Fuzet.pdf
Mobiltelefon az iskolában: áldás vagy átok?

Az MTA II. Osztályához tartozó Filozófiai Tudományos Bizottság, Kommunikáció- és Médiatudományi Osztályközi Állandó Bizottság, Pedagógiai Tudományos Bizottság, valamint Pszichológiai Tudományos Bizottság 2024. okt. 15-ikén tartott jelenléti és online konferenciájának rövidletei.

© MTA II. Osztály, 2024
© a szerzők

Budapest, 2024. október

Tartalom

Nyíri Kristóf – Szécsi Gábor
Előszó …….……. 3

Szécsi Gábor
Énépítő narratívák töredezettsége serdülőkorúak mobilüzeneteiben …….. 7

Golden Dániel
A mobilkutatások ismeretelméleti tanulságai …….…….….…….. 9

Horváth László
Pedagógusok digitális eszközhasználatát meghatározó
szocio-technikai tényezők ….…….…….…….. 10

Molnár Gyöngyvér
A technológiahasználat sokféle arca és hatása
a diákok teljesítményére …….…….…….….…...…… 13

Koncz Patrik
A problémás digitáliseszköz-használat és a figyelem kapcsolata …...….. 15

Arató Nikolett
Cyberbullying az iskolában –
Magyarországi eredmények és prevenciós lehetőségek …….….……. 17

Koronczai Beatrix
A digitáliseszköz-használat és mentális egészség
kapcsolata serdülőknél …….…….…….…….…… 19

Nyíri Kristóf
Szívküldi szívnek, értelem az értelemnek –
ám később: a világkönyvtár csodája és a közösségi média mocsara ….. 21

Nyíri Kristóf – Szécsi Gábor

Előszó

Ezév aug. 24-ikén Nyíri Kristóf e-mail üzenetet küldött, „Mobiltelefonhasználat az iskolákban” címmel, az MTA II. Filozófiai- és Történettudományi Osztálya elnökének, osztálytitkárának, és osztályüléstagjainak. Az üzenet így szólt: „Miközben Isten mentsen minket attól, hogy belpolitikai vitákba keveredjünk, a legutóbbi órákban idehaza felmerült – sőt immár mondhatni felizzott – egy kérdés, amely úgy érzem hogy Osztályunkat tudományosan érinti. Az iskolai mobilhasználat betiltásáról van szó. Osztályunkhoz neveléstudósok, pszichológusok, filozófusok és kivált kommunikációkutatók is tartoznak, helytelen volna, ha ezzel az igencsak összetett és ellentmondásos kérdéssel nem néznénk szembe. (A http://www.hunfi.hu/nyiri/EEE/EEE_Opening_page.pdf MTÜ rendezvény bőségesen vitatja majd a vonatkozó problematikát, de nov. 13. még messze van, s mint úgymond a nemzet tudományos tanácsadói ne halasszuk el, hogy véleményünknek hangot adjunk.) Mindenképpen javaslom, hogy szeptemberi osztályülésünk tűzze napirendre a kérdést, de a helyzet sürgetőbb: kérem, hogy itt és most kezdjünk online vitát. A magam véleménye röviden az, hogy a rendelet technikailag kivihetetlen és pedagógiailag elhibázott. Tekintéllyel bíró és alaposan képzett (a Gutenberg- és a Turing-galaxisokban egyaránt képzett) tanárokra van szükségünk, megfelelően tájékoztatott szülőkre, etikailag radikálisan megváltoztatott társadalmi légkörre. Íme egy hatalmas tudományos kihívás, ahol Osztályunk megmutathatja, hogy mire képes. Örüljünk ennek! A legszívélyesebb üdvözlettel…”

Az üzenetre még aznap válaszolt Pléh Csaba akadémikus: „Azt gondolom, hogy a hazai tilalom csak a dolog egyik oldala. Számos vita és kezdeményezés érinti az ún. okos eszközök használatát en grosse is. Javaslom, hogy az osztály filozófia, médiatudományi, neveléstudományi és pszichológiai bizottságai szervezzenek egy kifejezetten a világ felé nyitott (public outreach) 2-3 órás magyar nyelvű

rendezvényt akár a tudomány ünnep rendezvényei közt. Ez a dolog természete miatt nem riválisa az említett november 13-iki rendezvénynek. [A téma:] Az okos eszközök és a serdülők világa.” Pléh akadémikus javaslatát órákon belül egyetértésükről biztosították Csépe Valéria, Csaba László és Solymosi László akadémikusok, valamint Benkő Elek osztályelnök akadémikus. A munka nyomban meg is kezdődött: Szécsi Gábor PTE dékán, a Kommunikáció- és Médiatudományi Osztályközi Állandó Bizottság elnöke vállalta a rendezvény szervezését, a helyszín biztosítását, Nyíri Kristóf pedig a konferencia honlapjának felépítését és az előzetes rövidletek szerkesztését.

A honlap végső formájában így fest:

Az egyes aloldalak és al-aloldalak közvetlen URL-jei pedig:

http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/Mtel_opening_page.pdf

http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/PROGRAM.pdf
http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/ZOOM_adatok.pdf
http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/Talks.pdf
http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/Mobilvilag.pdf
← ez egy 2010-ben összeállított Nyíri-kötet
http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/ABSTRACTS.pdf
http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/Arato_absztrakt.pdf
http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/Golden_absztrakt.pdf
http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/Horvath_absztrakt.pdf
http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/Koncz_absztrakt.pdf
http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/Koronczai_absztrakt.pdf
http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/Szecsi_absztrakt.pdf
http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/Molnar_absztrakt.pdf
http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/Nyiri_absztrakt.pdf

A konferencia meghirdetésre került az MTA Eseménynaptárában, valamint a *Népszava* 2024. okt. 11-iki számában. — Jelen online füzet összefűzött formában tartalmazza a rövidleteket, s a mai nap feltöltésre kerül az academia.edu portálra és a http://www.hunfi.hu/nyiri/Mtel/Fuzet.pdf oldalra.

2024. okt. 14.

Szécsi Gábor

Énépítő narratívák töredezettsége serdülőkorúak mobilüzeneteiben

Az elektronikusan közvetített kommunikáció sokrétűvé és személyessé teszi közösségfogalmunkat, s megváltoztatja a hagyományos közösségi formákhoz köthető rögzített, stabil identitásról alkotott képzetünket. Az új kommunikációs technológiák használata az én „telítődésével" jár együtt, ami annyit jelent, hogy a hálózati társadalom tagjai képesek valamennyi lehetséges identitásukat befogadni, és ebben már nem korlátozza őket egy, a hagyományos közösségi formákat jellemző, adott helyhez kötött azonosságtudat. Mindez pedig az én fogalmának új, viszonyközpontú megközelítését vonja maga után.

Az előadás arra világít rá, hogy az új kommunikációs technológiákat különböző szintű narratívák befogadására és továbbítására használó új generációk identitásformáló történetei között egyre fontosabb szerepet töltenek be a mobiltelefonokon közvetített tömegmédia narratívái. A tömegkommunikáció új csatornáinak megjelenése a képek, hanganyagok, írott szövegek által közvetített médianarratívák soha nem látott offenzíváját eredményezi a fiatal felhasználók mindennapi életvilágában. Az új kommunikációs eszközöket használó serdülők gondolkodásmódja, nyelvi világa teljes mértékig ráhangolódik a növekvő számú adat, információ hatékony befogadásának és továbbításának igényére. A mentális világukban, fogalmi apparátusukban, nyelvük struktúrájában bekövetkező változások képessé tehetik őket arra, hogy a megnövekedett számú napi információhalmazból kiválogassák, tudásuk részévé tegyék és kommunikálják a számukra legfontosabbakat. Ennek következményeként egyre nagyobb szerepet kap mindennapi megismerési folyamataikban azoknak a médiumoknak a kiválasztása, amelyek a gondolkodásuknak, értékrendjüknek leginkább megfelelő narratívák keretében közvetítik feléjük a szóbanforgó információkat. Azaz mindinkább azokat a mé-

diumokat keresik, amelyek keretnarratívái összehangolhatók saját, korai tapasztalataikból táplálkozó, autobiografikus narratíváikkal, a viselkedésüket meghatározó közösségi, társadalmi metanarratívákkal, véleményükkel, értékrendjükkel.

Az új kommunikációs technológiákat használó fiatalok a tömegmédiával folytatott kommunikáció eredményeként saját történeteiknek, a közösségi metanarratíváknak és a média narratíváinak metszéspontján, egy folyamatos párbeszéd keretében erősítik meg azonosságtudatukat. Azaz identitástudatuk szempontjából is fontos, hogy minél több, értékrendjüket, véleményüket megerősítő információt kapjanak a partnernek tekintett médiától a gyorsuló változások és radikálisan növekvő számú információk világában. Mindinkább úgy kezelik a tömegmédia narratíváit is folyamatosan közvetítő mobiltelefont, mintha az egy társadalmi szereppel bíró kommunikációs partner, valós személy lenne, akivel folyamatos interperszonális kommunikációt folytathatnak énképük, identitásuk megerősítése céljából. Mindez egyúttal egy a tömegmédia által kultivált és annak keretnarratíváiban sugallt értékrend elfogadásából fakadó közösségi tudat megerősödését is szolgálja a hálózott individuumként tájékozódó, kommunikáló fiatalok körében.

Dr. Szécsi Gábor tanszékvezető egyetemi tanár, dékán (PTE KPVK), az MTA Kommunikáció- és Médiatudományi Osztályközi Állandó Bizottságának elnöke. Fő kutatási területei: kommunikációelmélet, médiatudomány, szemantika, kommunikáció- és médiafilozófia. E-mail: <szecsi.gabor@pte.hu>.

Golden Dániel

A mobilkutatások ismeretelméleti tanulságai

Az MTA Filozófiai Intézete 2001 és 2009 között Nyíri Kristóf vezetésével nemzetközi konferenciasorozat (ld. http://www.mta.t-mobile.mpt.bme.hu/konf_hu.htm) keretében foglalkozott a mobilkommunikációs eszközök használatának társadalmi és kulturális hatásaival.

Előadásomban az akkor megfogalmazódott gondolatok (ld. http://www.mta.t-mobile.mpt.bme.hu/kiad_hu.htm) közül emelek ki néhányat, amelyek a megismerő ember vonatkozásában vizsgálták a változások irányát és jellegét. Az alapvető felismerés szerint a mobileszközök olyan módon épülnek be kognitív architektúráinkba, hogy annak eredményeként a tőlük való megfosztottságot már a megismerési folyamataink hatékonyságát és sikerességét súlyosan veszélyeztető körülményként éljük meg.

Golden Dániel a HUN-REN BTK Filozófiai Intézetének tudományos munkatársa, az intézet tudományos titkára. Fő kutatási területei a digitális kultúra, a tudományfilozófia és a filozófiai pragmatizmus. E-mail: <Golden.Daniel@abtk.hu>.

Horváth László

Pedagógusok digitális eszközhasználatát meghatározó szocio-technikai tényezők

A szocio-technikai rendszerelmélet, mint meta-keretrendszer[1] a szervezeteket társas és technikai alrendszerek komplex kölcsönhatásaként értelmezi, amely elengedhetetlen a szervezeti alkalmazkodóképesség szempontjából.[2] Ez az integrált optimalizáció tekinthető az egyéni és szervezeti tanulás és alkalmazkodás kölcsönhatásának is a digitális megoldások pedagógiai integrációja tekintetében. Az előadás során a digitális transzformáció kihívásaihoz való alkalmazkodást a digitális megoldások elfogadása és pedagógiailag tudatos használata mentén értelmezzük. Az előadásban az alábbi kérdésekre keressük a választ: 1) Hogyan alkalmazkodtak a pedagógusok a digitális munkarend váratlan bevezetéséhez? 2) Milyen tényezők határozták meg a megszerzett tapasztalatok beépülését a mindennapi gyakorlatba? 3) Hogyan befolyásolják egyéni és szervezeti tényezők a digitális eszközök elfogadását és használatát a pedagógiai gyakorlatban?

Kutatásainkban több adatfelvétel eredményeiről számolunk be. Az első adatfelvétel 2020 májusában a digitális munkarendre való átállás legelső időszakában zajlott, közvetlen visszajelzéseket szerezve a köznevelési rendszer alkalmazkodási mintázatairól (N=3170 fő pedagógus). A második adatfelvétel 2021 júniusában valósult meg, ahol a digitális munkarend során szerzett tapasztalatok beépülésére

[1] R. P. Bostrom – S. Gupta – D. Thomas, „A Meta-Theory for Understanding Information Systems Within Sociotechnical Systems", *Journal of Management Information Systems*, 26/1 (2009), 17–48. o.

[2] E. L. Trist – K. W. Bamforth, „Some Social and Psychological Consequences of the Longwall Method of Coal-Getting: An Examination of the Psychological Situation and Defences of a Work Group in Relation to the Social Structure and Technological Content of the Work System", *Human Relations*, 4/1 (1951) 3–38. o.

voltunk kíváncsiak elsősorban a digitális megoldások alkalmazása során (N=2124 fő pedagógus). A harmadik adatfelvételünk 2022 júniusában valósult meg, amely együtt vizsgálta a köznevelési alrendszert (N=1741 fő pedagógus) és a felsőoktatási alrendszert (N=207 fő tanárképzésben oktatók).

A digitális munkarendhez való alkalmazkodás egyik fő tanulsága szerint a működőképes komplex megoldások szinkronizálják a tanári szerepeket (társas alrendszer) és az oktatási kereteket (technikai alrendszer) direkt módon megjelenítve szocio-technikai rendszerek elméletének integratív optimalizálási aspektusát. Kutatásaink során olyan digitális eszközök emelhetők ki, amelyek komplex funkciórendszerrel bírnak és jól használhatók az értékelés és a motiváció területén, gyakran a játékosítás lehetőségeit is megjelenítik (Kahoot!, Hashtag.school, Sutori). Ezeket az eszközöket a pedagógusok nagy valószínűséggel a jelenléti oktatásra való visszatérés során is tovább fogják használni, hiszen a tanulási-tanítási folyamat eredményességére gyakorolt hatásuk, használhatóságuk (pedagógusok és diákok szempontjából egyaránt), illetve a funkciók és a tartalom minősége olyan szintű, amely lehetővé teszi, hogy különböző pedagógiai célokhoz illesszék őket a felhasználók.

Dr. Horváth László, egyetemi adjunktus, ELTE PPK Neveléstudományi Intézet. Kutatás terület: digitális transzformáció, szervezeti tanulás, oktatási innovációk. E-mail: <horvath.laszlo@ppk.elte.hu>.

Molnár Gyöngyvér

A technológiahasználat sokféle arca és hatása a diákok teljesítményére

A figyelemelterelés korát éljük. Naponta átlagosan 85-ször ellenőrizzük telefonunkat, a 15 éves diákok közel fele tanulás közben is bekapcsolva hagyja értesítéseit, illetve 40%-a éjszaka sem kapcsolja ki azokat. A diákok kétharmadának vonta már el figyelmét saját vagy más telefonja tanórán. Ugyanakkor a technológia módszertanilag jól felépített oktatási alkalmazása jelentős potenciállal bír, a pedagógus hatékony segítsége lehet a minél inkább személyre szabott oktatás megvalósításában. E két különböző eszközhasználat erőteljesen elkülönítendő és elkülöníthető egymástól. A bemutatásra kerülő elemzések célja, hogy tág életkor intervallumban bemutassa a diákok mindennapi mobilhasználati szokásait, annak együttjárását, hatását néhány, a tanulás szempontjából lényeges kognitív képesség (induktív gondolkodás, problémamegoldó képesség, tudáselsajátítás és tudásalkalmazás hatékonysága, vizuális memória, logikai gondolkodás és internetes információkeresési hatékonyság) fejlődésére. Az elemzésbe 24.861 1–11. évfolyamos és 4990, az ország egyik vezető egyetemére frissen felvett első évfolyamos diák kognitív teszteredményeit és válaszait vontuk be. Az eredmények alapján megállapítható, hogy a diákok által egyértelműen preferált technológiai eszköz a mobiltelefon, amin kortól függetlenül leggyakrabban a Messengert, illetve a TikTok-ot, legkevésbé oktatással kapcsolatos alkalmazásokat (pl. Classroom) használnak. Az eszköz kismértékű, napi 1-2 órát nem meghaladó általános használata pozitív, túlzott alkalmazása egyértelműen negatív következményekkel bír kognitív képességeik fejlődésére. Az agy számára tanulási műveletet nem tartalmazó programok (pl. TikTok) kis mértékű használata is már jelentősen negatív hatást gyakorolnak a diákok kognitív képességeinek fejlődésére. Ugyanakkor lényeges kiemelni, hogy nem maga a technológia, hanem a használata, a nem felelős használata a problémás. A technológia megfe-

lelő módszertannal párosított oktatási célú alkalmazása az oktatás fontos kiegészítőjeként egyértelműen pozitív hatással van a diákok fejlődésére, tanulási sikerességére.

Prof. Dr. Molnár Gyöngyvér, SZTE Neveléstudományi Intézet, MTA-SZTE Digitális Tanulási Technológiák Kutatócsoport. E-mail: <gymolnar@edpsy.u-szeged.hu>.

Koncz Patrik

A problémás digitáliseszköz-használat és a figyelem kapcsolata

A digitális eszközök problémás használata széles körben megfigyelhető,[1] így fontos foglalkozni ezek negatív következményeivel. Egyik ilyen problémakör a figyelmi folyamatok megzavarása, mely részben a problémás használat kialakulásában szerepet játszó asszociatív tanulás következtében jelenhet meg,[2] illetve digitális eszközökre jellemző használati módokkal is összefüggést mutat. Egyik ilyen használati mód a párhuzamos mentális feladatvégzés (multitasking), mely figyelmi kihagyások mentén képes megzavarni a használók emlékezőképességét.[3] Egy másik káros viselkedésnek tekinthető a társas interakciók során történő digitáliseszköz-használat (phubbing vagy technoferencia).[4] Újabb kutatásokban hosszmetszeti elrendezésben próbálják modellezni a keresztmetszeti kutatásokban már számos esetben kimutatott összefüggést a figyelemhiányos hiperaktivitás-zavar, illetve problémás használat között.[5] Ezek eredményeképpen sikerült

---

[1] S. Q. Meng és mtsai, „Global prevalence of digital addiction in general population: A systematic review and meta-analysis", *Clinical Psychology Review*, 92. köt. (2022), 102128.

[2] J. Billieux – M. N. Potenza – P. Maurage – D. Brevers – M. Brand – D. L. King, „Cognitive factors associated with gaming disorder", *Cognition and Addiction*, London: Elsevier, 2020, 221–230. o.

[3] K. P. Madore – A. M. Khazenzon – K. P. Backes – J. Jiang – M. R. Uncapher – A. M. Norcia – A. D. Wagner, „Memory failure predicted by attention lapsing and media multitasking", *Nature* 587, 2020. nov. (7832), 87–91. o.

[4] Y. Al-Saggaf – S. B. O'Donnell, „Phubbing: Perceptions, reasons behind, predictors, and impacts", *Human Behavior and Emerging Technologies*, 1(2), 2019, 132–140. o.

[5] P. Koncz – Zs. Demetrovics – Zs. K. Takacs – M. D. Griffiths – T. Nagy – O. Király, „The emerging evidence on the association between symptoms of ADHD and gaming disorder: A systematic review and meta-analysis", *Clinical Psychology Review*, 106. köt. (2023), 102343.

a kétirányú kapcsolatot bizonyítani mind a problémás játékhasználat,[6] mind az internetfüggőség[7] tüneteivel. Az eredmények a digitális tudatosság javításának szükségességét igazolják.

Koncz Patrik, ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet, Fejlődés- és Klinikai Gyermekpszichológiai Tanszék. Koncz Patrik fő kutatási területei: játékhasználati-zavar és mentális egészség kapcsolata, problémás digitális eszközhasználat összefüggése a figyelemhiányos hiperaktivitás zavarral. E-mail: <koncz.patrik@ppk.elte.hu>.

---

[6] S. Marmet – J. Studer – V. S. Grazioli – G. Gmel, „Bidirectional associations between self-reported gaming disorder and adult attention deficit hyperactivity disorder: Evidence from a sample of young Swiss men", *Frontiers in Psychiatry*, 9. köt. (2018).

[7] M. Morita és mtsai, „Bidirectional relationship of problematic Internet use with hyperactivity/inattention and depressive symptoms in adolescents: a population-based cohort study", *European Child & Adolescent Psychiatry*, 31/10 (2022), 1601–1609. o.; J-L. Wang – X-Q. Yin – H-Z. Wang – D. L. King – D. H. Rost, „The longitudinal associations between internet addiction and ADHD symptoms among adolescents", *Journal of Behavioral Addictions*, 13/1 (2024), 191–204. o.

Arató Nikolett

Cyberbullying az iskolában
Magyarországi eredmények és prevenciós lehetőségek

Az internet számos lehetőséget biztosít a fiatalok számára a fejlődési kihívásokkal való megküzdéstől kezdve a szabadidős tevékenységekig, kikapcsolódásig. Azonban a tudatos és biztonságos internethasználatra irányuló edukáció hiányában számos veszélynek lehetnek kitéve a fiatalok, ilyen veszély a cyberbullying is. A saját kutatási eredményeink alapján a morális önfelmentés, az empátiás készségek gyengesége, az érzelemszabályozási nehézségek rizikófaktornak bizonyultak a cyberbullyingba való bevonódás esetén, míg a támogató kortárs és családi kapcsolatok védőfaktoroként jelentek meg. Mindemellett a cyberbullying szemtanúinak leggyakoribb reakciója a cyberbullying ignorálása és az áldozat érzelmi támogatása volt, amely reakciókra szignifikáns hatása volt mind kontextuális (pl. publikusság, cyberbullying típusa), mind egyéni változóknak (pl. empátia, morális önfelmentés) is. Az eredmények alapján a cyberbullying prevenciója során nagyobb hangsúlyt kapó tematikus elemek lehetnek a diákok oldalán a szociális- és érzelmi készségek célzott fejlesztése és a digitális műveltség növelése, valamint a felnőttvilág edukációja is.

Dr. Arató Nikolett egyetemi adjunktus, ELTE PPK. E-mail: <arato.nikolett@ppk.elte.hu>.

Koronczai Beatrix

A digitáliseszköz-használat és mentális egészség kapcsolata serdülőknél

Az NMHH adatai (2020) alapján már a fiatal serdülők majd mindegyikének van saját mobiltelefonja. A gyerekeknél a hagyományos televízió nézését, valamint a PC használatát felváltotta a smart televízió, mobiltelefon és laptop használata. Bár a kutatások egy részében a digitális eszközökkel töltött idő rosszabb mentális egészséggel (élettel való elégedetlenséggel, alacsony önértékeléssel, több depressziós és szorongásos tünettel, érzelmi nehézségekkel), illetve függőséghez hasonlatos viselkedéssel jár együtt, az eredmények nem konzisztensek.[1] Ennek hátterében feltehetőek a nemi és társadalmi/gazdasági különbségek, a használat céljának (szórakozás/tanulás), motivációjának (unaloműzés/információszerzés/figyelemelterelés stb.) különbségei, továbbá a specifikus használatból (közösségi média, videójáték stb.) és a használat minőségéből (pl. addiktív jellege, vagy a fogyasztott tartalom fajtája) adódó eltérések.[2] Az esetleges negatív hatások hátterében az eszközhasználat társas interakciókat, fizikai aktivitás és alvást befolyásoló hatása, illetve számos más pszichológiai mechanizmus (mint a társas összehasonlítás, FoMO – „fear of missing out" – stb.) állhat.

Dr. Koronczai Beatrix, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet, Fejlődés- és Klinikai Gyermekpszichológiai Tanszék. Fő kutatási terület: problémás közösségimédia-használat serdülőknél és fiatal felnőtteknél. E-mail: <koronczai.beatrix@ppk.elte.hu>.

---

[1] T. K. Oswald és mtsai, „Psychological impacts of "screen time" and "green time" for children and adolescents: A systematic scoping review", *PlosOne*, 2020.
[2] R. M. Santos és mtsai, „The associations between screen time and mental health in adolescents: a systematic review", *BMC Psychology*, 11. évf., cikk száma 127 (2023).

Nyíri Kristóf

Szívküldi szívnek, értelem az értelemnek – ám később: a világkönyvtár csodája és a közösségi média mocsara

Amikor 2010-ben összeállítottam *Mobilvilág: A kapcsolat és közösség új élményei* c. könyvecskémet, nemcsak a vonatkozó telefoncéggel való együttműködésemet hagytam magam mögött, hanem a mobilvilág iránti vonzalmamat is. Az 1990-es évek végefelé a mobilok kezdődő terjedése ilyen kérdéseket vetett fel: vajon nem nő-e meg a szakadék a gazdag és a szegény országok között, vagy egy-egy ország gazdag és szegény lakosai között? Vajon a készülék elektronikus sugárzása nem okoz-e agyrákot? Hamarosan kiderült, hogy gazdagok és szegények között a szakadék nem nőtt, hanem csökkent. Kinek nincs ma mobilja, éljen az akár Bangladeshben vagy Nógrád megye bármely zsákfalujában? És egészségünket a klímakatasztrófa nem veszélyezteti-e inkább, mint a mobil (miközben, hogy előrevetítsem egy szempontom, a mobiltelefónia nyilván hozzájárul a globális tömegturizmushoz és ezzel a klímakatasztrófához)?

A mobilkutatások kezdetén meglepetést keltett, hogy a szűkszavú finnek ugyanolyan sűrű maroktelefonhasználók lettek, mint a bőbeszédű izraeliek. Kiderült, hogy az emberek szeretnek locsogni. Ugyanakkor a mobiltelefóniától független vizsgálatok – gondoljunk csak Robin Dunbar idehaza is jól ismert munkásságára – kimutatták, hogy a pletykálkodás közösségösszetartó erő. (Újabb előrevetett megjegyzés: a finn iskolarendszer az egyik legsikeresebb a világon, és az osztályokban folyamatosan használják az okostelefonokat.) Továbbá hamar kiderült, hogy a mobiltelefon gyakorlati életvitelünket – jelesül személyes találkozásaink megszervezését és adott esetben menet-

közbeni átszervezését – is befolyásolja.[1] És persze méginkább befolyásolja – tértől függetlenedve – kognitív és emotív kapcsolatainkat. Barátainkkal lényeges és értelmes beszélgetéseket folytatunk, mondjuk éppen időszerű családi vagy akár elméleti-kutatási kérdésekről. Valamint keletkezhetnek új érzelmi viszonyok: SMS-ben leírható, amit face-to-face nem mernénk elmondani, MMS-ben megmutatható, amit élőben nem mernénk megmutatni. A mobiltelefónia úgy első tíz évében a mobilkészülék eszköze volt a magam és egy-egy másik ember kapcsolatának.

Mindez alaposan megváltozott a közösségi média megjelenésével. Ami már korábban is egyfajta burokként jelentkezett, hogy ti. jártunkban-keltünkben családi-baráti körünkkel kommunikáltunk, s a buszmegállóban vagy a vonaton nem kötöttünk új érdekes ismeretségeket, az most butítóvá, durvává és veszélyessé vált: a maguk sokoldalúan informált nézetei helyett emberek százai és ezrei egyetlen vélemény rabjai lettek, az eltérő véleményekre vulgáris válaszok adódtak, jó eséllyel idővel magunk is belefuthattunk egy-egy becsületsértésbe. És miközben az internet csodálatos – korábban elképzelhetetlen – világkönyvtárrá vált: azok, akik használhatták volna, elfelejtettek olvasni – olvasni bármit, ami akár öt sornál hosszabb, vagy valami mélyebb tartalmat hordoz. Az internet s a mobiltelefon népe az ortegai értelemben vett igénytelen tömeggé lett. Ekkor hagytam abba a mobilkutatást.

De térjünk rá a mobiltelefon és az iskola kapcsolatára, elsősorban is arra a kérdésre, hogy hogyan módosíthatja a mobiltelefonhasználat a tanulás mikéntjét magát. „Towards a Philosophy of M-Learning" c. 2002-ben tartott előadásomban utaltam Dewey azon nézetére, hogy iskola és társadalom elválasztása egyáltalán csak akkor jött létre, amikor a felnőttek világába – ti. immár írásban rögzített tudás-

---

[1] „Időbeosztásunk útközbeni ismétlődő átrendezése a mobiltelefon egyik alapvető alkalmazásmódjává vált. A mobilkommunikáció kölcsönös mozgásunkat nemcsak térben, hanem időben is koordinálja; a rögzített nyilvános idő átfogó keretén belül a személyreszabott idő ablakai nyílnak meg." (Nyíri Kristóf, „Idő és mobilrend", az uő. által szerkesztett *Mobiltársadalomkutatás: Paradigmák – perspektívák* c. kötetben, Budapest: Magyar Tudományos Akadémia – T-Mobile, 2007, 91. o.)

anyagába – a gyermekek nem nőhettek bele pusztán azáltal, hogy a felnőttekkel együtt éltek, háltak és dolgoztak.[2] Utaltam McLuhan mintegy 40 évvel később megjelent, már igencsak más időket tükröző, „Osztályterem falak nélkül" c. esszéjére is. „Manapság" – írta ott McLuhan – „a tanulás többnyire az osztálytermen kívül történik. Ama információ puszta mennyisége, melyet a sajtó-magazinok-film-TV-rádió közvetít, messze meghaladja az iskolai instrukció és szövegek által közvetített információ mennyiségét. Ez a kihívás szétrombolta a könyv mint tanítási segédeszköz monopóliumát és megrepesztette az osztályterem falát magát…"[3] Még négy évtized, és az internet megjelenésével elérkezünk Seymour Papert radikális megfogalmazásához: „[a] tananyag, akkreditáció és életkor szerinti elkülönítés egész fogalomköre kizárólag a tudásterjesztés elavult módjainak terméke. ... Az iskolát teljes mértékben a múlt primitív technológiái határozzák meg... A tanulás ama mesterséges típusa, amelyet iskolának nevezünk, egyszerűen azért került bevezetésre, hogy a gyerekek olyasmivel is megismerkedjenek, amit tanulási környezetükben természetes módon nem sajátíthattak el. Amint ez a szükséglet eltűnik, az iskola intézménye is eltűnik."[4]

Vajon valóban nincs-e immár szükség iskolára, és nincs-e szük-

---

[2] Ld. John Dewey, *Democracy and Education* (1916), 2001-es kiadás, 24. o.

[3] Marshall McLuhan, „Classroom Without Walls", *Explorations*, 1957. Az esszé később az Edmund Carpenter és Marshall McLuhan által szerkesztett *Explorations in Communications* c. kötetben is megjelent, első kiadásban 1960-ban a Beacon Press-nél. Második kiadás London: Jonathan Cape, 1970, itt az idézett sorok az 1. o.-n.

[4] „The entire structure of school is determined by primitive technologies of the past: cutting knowledge up into little pieces and distributing them in an unsegregated way, with a curriculum and a teacher in front of a classroom. … The whole concept of curriculum, accreditation, and segregation by ages is entirely a product of outmoded ways of disseminating knowledge. … the school – with its structure of classroom, segregation by age, and so on … will collapse..." – Papert szavait egy 1994-es kerekasztal-beszélgetésből idézem, ld. Educom Review, 29. évf., 6. sz.

ség tanárokra? Az amerikai antropológus Margaret Mead a korai 1960-as években kidolgozta a „posztfiguratív", „kofiguratív" és „prefiguratív" kultúrák terminológiáját. Mead *posztfiguratív* kultúráról beszél, „ha a jövő a múltat ismétli", *kofiguratív*ról, „amikor a jövőt a jelen alapján képzeljük el", s *prefiguratív*ról, „midőn a felnőtteknek kell gyermekeiktől olyan tapasztalatokról értesülniök, amelyekkel ők maguk sohasem bírtak. ... Most a történelem új korszakába lépünk, melyben az egészen fiatalok új tekintélyre tesznek szert azáltal, hogy csak ők képesek a még ismeretlen jövő prefiguratív megragadására."[5] Aki ma TV-t néz vagy Facebook-ot olvas, igencsak gyakran találkozik a nagymamák esetével, akiket unokáik tanítgatnak internetezni. Valóban prefiguratív kultúrában élünk? Az unokák a közösségi médiában ugyanúgy durváskodnak egymással, mint a ma felnőttei az interneten és a való világban, jelesül a politikában is. Ennyiben kultúránk – kulturálatlanságunk – inkább kofiguratív. Hogyan lehetne ezt a kulturátlanságot enyhíteni? Adódik a válasz: az iskolában – kulturált, képzett, tekintéllyel bíró tanárok által. Csakhogy ilyen tanárunk kevés van.

Kevés olyan sokoldalúan képzett tanárunk van, aki otthonos mind a Gutenberg-, mind a Turing-galaxisban. Ne beszéljünk most az anyagiakról. Beszéljünk arról, hogy a közoktatásban dolgozó tanároknak a vonatkozó képzettségekre a főiskolai szférában kellene szert tenniök, azaz minőségi egyetemi rendszerben, kiváló egyetemi oktatóktól tanulva. Egyetemi rendszerünk azonban lezüllött (ahogyan az angolszász és a német is, szemben mondjuk a finn egyetemi rendszerrel, valamint valljuk be: a délkelet-ázsiai egyetemi rendszerekkel), az oktatói gárda – és bizony a professzori gárda is – zömmel igencsak gyenge. Arra a kérdésre, hogy hogyan lehet Magyarországon a mobiltelefon az iskolai élet hasznos eszköze, a válasz ez: a honi felsőoktatás reformja útján. Hosszú út, amelyhez nemcsak a magyar belviszonyok, de bizony értelmiségünk megváltozására is szük-

---

[5] Margaret Mead, *Culture and Commitment*, 1970-es kiad., 1. skk. o.

ség van. Új szellemi arisztokráciát kell létrehoznunk. A magam jelenlegi kutatásaiban egy ilyen szellemi arisztokrácia felfedhető történeti gyökereit és lehetséges jelenlegi arculatát igyekszem vizsgálni.

Nyíri Kristóf az MTA rendes tagja, nyugalmazott filozófiaprofesszor.
E-mail: <nyirik@gmail.com>.

Ezév aug. 24-ikén Nyíri Kristóf e-mail üzenetet küldött, „Mobiltelefonhasználat az iskolákban” címmel, az MTA II. Filozófiai- és Történettudományi Osztálya elnökének, osztálytitkárának, és osztályülés-tagjainak. Az üzenet így szólt: „Miközben Isten mentsen minket attól, hogy belpolitikai vitákba keveredjünk, a legutóbbi órákban idehaza felmerült – sőt immár mondhatni felizzott – egy kérdés, amely úgy érzem hogy Osztályunkat tudományosan érinti. Az iskolai mobilhasználat betiltásáról van szó. Osztályunkhoz neveléstudósok, pszichológusok, filozófusok és kivált kommunikációkutatók is tartoznak, helytelen volna, ha ezzel az igencsak összetett és ellentmondásos kérdéssel nem néznénk szembe.” Az Osztály az üzenet nyomán konferencia megrendezését határozta el, a szervezést Szécsi Gábor és Nyíri Kristóf vállalta.

Nyíri Kristóf az MTA rendes tagja, nyugalmazott filozófiaprofesszor.

Dr. Szécsi Gábor tanszékvezető egyetemi tanár, dékán (PTE KPVK), az MTA Kommunikáció- és Médiatudományi Osztályközi Állandó Bizottságának elnöke. Fő kutatási területei: kommunikációelmélet, médiatudomány, szemantika, kommunikáció- és médiafilozófia.